

Methotrexaat bij de ziekte van Crohn

Uw behandelend arts of MDL-verpleegkundige heeft met u gesproken over het gebruik van Methotrexaat (MTX). In deze folder krijgt u informatie over de werking en het gebruik van dit medicijn en hoe u moet handelen in geval van bijwerkingen. Het is echter géén vervanging van de bijsluiter. Hebt u na het lezen van deze folder nog vragen, dan kunt u daarmee bij uw behandelend arts of MDL verpleegkundige terecht.

Algemeen

Tot nu toe is de oorzaak van de ziekte van Crohn niet bekend. Elke behandeling met medicijnen is gericht op het onderdrukken van ontstekingsreacties. Dit leidt tot vermindering van klachten en verkleint de kans op complicaties die zich bij deze ziekte voor kunnen doen. De ziekte geneest niet door de behandeling met medicijnen. Na het afbouwen van of stoppen met medicijnen kunnen de klachten weer terugkomen.

Werking

Uw behandelend arts schrijft MTX voor wanneer andere medicijnen niet of onvoldoende hebben geholpen. MTX behoort tot de groep immunosuppressiva. Dit zijn geneesmiddelen die de natuurlijke afweer onderdrukken en op deze wijze de ontsteking in de darm afremmen. Effecten van MTX kunnen binnen vier tot acht weken merkbaar zijn. Er zijn echter ook patiënten bij wie de behandeling pas later effect heeft. Bij goed effect wordt MTX langdurig voorgeschreven. MTX kan in combinatie met andere medicijnen worden voorgeschreven.

MTX is een cytostaticum: een stof die bij de behandeling van sommige soorten kanker wordt gebruikt. Omdat is gebleken dat MTX ook de groei remt van niet-kwaadaardige cellen heeft het middel ook een gunstig effect op de ziekte van Crohn. De dosering van MTX is bij de ziekte van Crohn veel lager dan bij de behandeling van kwaadaardige aandoeningen. Hierdoor zullen de bijverschijnselen ook minder vaak voorkomen en milder van aard zijn.

Gebruik

MTX bestaat in de vorm van tabletten en onderhuidse injecties. Voor de behandeling van de ziekte van Crohn worden met name de onderhuidse injecties voorgeschreven. Tabletten MTX hebben bij de ziekte van Crohn een onvoldoende en wisselende werking.

MTX wordt één maal per week gegeven via een op dezelfde dag van de week.

Een injectie wordt door u zelf toegediend of eventueel door uw naaste. U ontvangt instructies van een begeleidend verpleegkundige over de injectietechniek. Hoewel het misschien een eng idee is, blijkt het zelf spuiten in de praktijk mee te vallen en goed te leren. Wanneer u hulp van iemand anders krijgt bij het injecteren is het noodzakelijk dat deze persoon eveneens getraind is.

Controles

Voor een veilig verloop van uw behandeling is het noodzakelijk dat u zich houdt aan de poliklinische afspraken die met u worden gemaakt. Ook is het noodzakelijk om regelmatig bloedonderzoek te laten doen. Deze controles zijn nodig om het effect van de behandeling met MTX te kunnen volgen. De IBD-verpleegkundige zal u begeleiden bij het starten met de MTX. Dit zal zij doen aan de hand van het volgende schema:

Voordat u start met de MTX:

- Wordt bloed afgenomen om uit te sluiten dat u hepatitis B en hepatitis C heeft.
- Wordt een longfoto gemaakt, een bloedafname en een mantouxprik gezet om uit te sluiten dat u tuberculose (TBC) heeft.

Nadat u bent gestart met MTX wordt er bloed bij u afgenomen op de volgende momenten:

- 2 weken na starten met MTX
- 6 weken na starten met MTX
- 12 weken na starten met MTX

Indien nodig, kan er van dit schema worden afgeweken.

Daarnaast verzoeken wij u iedere 3-4 maanden bloed te laten afnemen op het priklaboratorium op Q-0. Maakt u altijd een telefonische afspraak voor de uitslag.

Foliumzuur

Om bijwerkingen als misselijkheid, braken, verminderde eetlust, diarree en ontsteking van het mondslijmvlies te verminderen schrijft de arts foliumzuur voor. Foliumzuur is een vitamine (B11) en wordt 1 maal per week gebruikt, daags na de injectie.

Bijwerkingen

Het gebruik van MTX kan leiden tot een aantal bijverschijnselen die van korte duur zijn of snel verdwijnen na het stoppen met de medicatie.

Na de injectie MTX kunt u last krijgen van:

- Misselijkheid, braken, verminderde eetlust, diarree.
- Ontsteking van het mondslijmvlies.
- Leverfunctiestoornissen. Hier merkt u zelf meestal niets van. Uw bloed wordt daarom regelmatig

gecontroleerd.

- Verhoogde kans op infecties door een stoornis in de bloedaanmaak. Ook hierop zal uw bloed regelmatig worden gecontroleerd.
- lusteloosheid, vermoeidheid.

Zeer zelden voorkomende bijwerkingen zijn:

- haaruitval, meestal mild en niet blijvend (herstelt vanzelf zodra de behandeling wordt gestopt);
- oogklachten, meestal ontsteking van het oogslimvlies;
- zweren in de maag of darm;
- menstruatiestoornissen.

Contact met de IBD-verpleegkundige/arts

Mocht u last krijgen van koorts, koude rillingen, kortademigheid, een gele huid, snel blauwe plekken en/of bloedneuzen, neemt u dan contact op met uw IBD-verpleegkundige of arts. Als dit buiten kantooruren gebeurt, neemt u contact op met de (dienstdoende) huisarts of via de Spoedeisende Hulp met de dienstdoende maag-, darm-, leverarts van het AMC

Aanvullende informatie

MTX in combinatie met alcohol

Alcohol in combinatie met MTX verhoogt het risico op leverfunctiestoornissen. Gebruik bij voorkeur niet meer dan één alcoholische consumptie per dag.

MTX in combinatie met zonlicht

Er kan een iets verhoogde gevoeligheid zijn voor zonlicht. Ga niet onbeschermd zonnebaden en gebruik bij fel zonlicht altijd een zonnebrandcrème met een beschermingsfactor van 30 of hoger.

MTX in combinatie met antibiotica

Meld altijd dat u met MTX wordt behandeld wanneer uw arts een behandeling met antibiotica wil starten. Sommige antibiotica mogen niet in combinatie met MTX worden gegeven.

MTX in combinatie met pijnstillers

Het gebruik van sommige pijnstillers (de zogenoemde NSAID's, zoals ibuprofen®, naproxen® en diclofenac®) kunnen de werking van MTX in het lichaam verhogen. Hierdoor neemt de kans op bijwerkingen toe.

MTX in combinatie met ontstekingsremmers

Ciclosporine (Neoral®) versterkt de bijwerkingen van MTX. Alleen samen gebruiken indien uw arts heeft gezegd dat dit uitdrukkelijk de bedoeling is.

Zwangerschap en borstvoeding

Onderzoek heeft aangetoond dat MTX schadelijk kan zijn voor het (ongeboren) kind. MTX wordt daarom niet gegeven bij zwangerschap of borstvoeding. Zowel door mannen als vrouwen dient bij gebruik van MTX gezorgd te worden voor goede betrouwbare anticonceptie én deze nog minstens drie maanden na beëindiging van het gebruik van MTX voort te zetten.

Indien u een (actieve) kinderwens heeft, bespreek dit dan tijdig met uw arts of IBD-verpleegkundige.

Vaccinaties (inenting)

Vaccinaties zijn minder effectief als u MTX gebruikt. Ook als u bent ingeënt voordat u MTX begint, bent u mogelijk minder goed beschermd. Hou hier altijd rekening mee.

Vaccinaties met een vaccin dat bestaat uit verzwakte levende virussen of bacteriën, worden ontraden bij gebruik van MTX. Denk hierbij aan onder meer een gele koortsvaccinatie, een Tuberculose-vaccinatie (BCG), een vaccinatie tegen bof, mazelen, rode hond (BMR) of een tyfusvaccinatie. Als zo'n vaccinatie toch nodig is, raadpleeg dan eerst uw arts of IBD-verpleegkundige. In het AMC kunt u voor vaccinaties terecht op de polikliniek van het Tropicentrum: 020-5663800.

Grieprik

U komt in aanmerking voor de (gratis) grieprik, omdat u een iets verminderde afweer tegen infecties heeft. Hiervoor kunt u bij uw huisarts terecht. De grieprik beschermt u niet tegen alle griepsoorten die er zijn.

Reizen

Als u met een vliegtuig reist, neem dan de spuiten mee in de handbagage. De temperatuur in het

bagageruim is vaak erg laag waardoor er kans op bevroering bestaat. Zorg voor een geldig medicijnpaspoort, verkrijgbaar bij uw apotheek.

Werkwijze en toedienen van MTX

Injectie

Hier vindt u de instructie voor het injecteren van de MTX. Naast deze schriftelijke instructie krijgt u ook praktische uitleg van de verpleegkundigen. Zij nemen de handelingen stap voor stap met u door tot u in staat bent zonder begeleiding uzelf te injecteren. Het is ook mogelijk dat iemand uit uw directe omgeving, bijvoorbeeld uw partner of familielid (mantelzorger) leert u te injecteren.

Benodigde materialen

De verpakking die u van uw apotheek ontvangt bevat het volgende:

- een voorgevulde injectiespuit met MTX;
- een subcutane injectienaald. In sommige gevallen zit de naald al op de voorgevulde injectiespuit bevestigd
- een alcoholgaasje.

De volgende materialen kunt u ook verkrijgen bij uw apotheek (mogelijk dat hier kosten aan zijn verbonden):

- naaldencontainer;
- pleister;
- afvalzakje;
- niet-steriele handschoenen (indien een mantelzorger u injecteert).

Enkele aandachtspunten ten aanzien van het injecteren van MTX

Injecteer nooit in:

- littekenweefsel/zwangerschapsstriemen;
- plaatsen die ontstoken of pijnlijk zijn;
- verlamde ledematen of ledematen met trombose of oedeem;
- plaatsen met een rode of blauwe verkleuring;
- in de buurt van grote bloedvaten;
- binnen een cirkel van 4 cm. rond de navel;
- binnen een omtrek van 3 cm. van de vorige injectieplaats.

Werkwijze en toedienen van MTX

- Zorg voor een rustige omgeving om te gaan injecteren.
- Was de handen. De mantelzorgers dient de handschoenen aan te trekken.
- Maak de spuit gereed voor gebruik.
- Controleer op juiste medicijn, juiste dosering en houdbaarheidsdatum.
- Haal de voorgevulde spuit en een naald uit de verpakking (In sommige gevallen zit de naald al op de voorgevulde injectiespuit bevestigd).
- Verwijder het dopje van de spuit en doe dit in de afvalcontainer.
- Maak de verpakking van de naald open en voorkom contact van de naald met vingers of niet-steriele materialen.
- Plaats de naald op de spuit en draai deze een kwartslag.
- De spuit mag niet ontlucht worden, in verband met morsen van de methotrexaat. Mocht er eventueel wat lucht inzitten, dan kan dat geen kwaad.
- Bepaal de prikplaats (bij voorkeur afwisselend in het linker en rechter bovenbeen en links en rechts onder in de buik (zie figuur 1).

- Bepaal de plaats voor de injectie.
- Desinfecteer de huid met de alcoholgaasje.
- Verwijder het hoesje van de naald en houd de spuit als een pen in uw hand.
- Neem een huidplooi en houd de spuit met uw ene hand onder een hoek van 90 of 45 graden ten opzichte van de huid.
- Duw de naald in een snelle, korte beweging door de huid.
- Laat de huidplooi los en pak met de andere hand de spuit vast.
- Laat de huidplooi los en trek met de hand die nu vrij is, de zuiger van de spuit iets omhoog, en kijk of er bloed in de spuit komt. Is dit het geval verwijder dan de spuit, druk de prikplaats af en begin opnieuw met een nieuwe spuit en naald.
- Spuit vervolgens de vloeistof in, door de zuiger rustig naar beneden te drukken.
- Leg een gaasje op de prikplaats en verwijder de naald, in één beweging, uit de prikplaats.
- De prikplaats niet inmasseren.
- Deponeer de spuit en de naald in de afvalcontainer. Laat de spuit en naald in één geheel in de naaldencontainer vallen. Doe de naald niet terug in het hoesje.
- Druk de prikplaats af met het gaasje en plak er zo nodig een pleister op.
- Doe al het overige afval in een afvalzakje. Dit mag in uw gewone huisvuilzak.
- Was uw handen zorgvuldig met zeep. Voor mantelzorgers: trek uw handschoenen uit.
- Controleer de voorraad spuiten, neem zo nodig contact op met de apotheek of behandelend arts voor een herhaalrecept.

- Teken de gegeven injectie af op het medicatieoverzicht en vul de prikplaats in.

Overige richtlijnen

Injectiemoment

Kies een vaste dag en tijdstip waarop u injecteert, zodat u het niet vergeet. Teken de gegeven injectie af op het medicatieoverzicht. Door ook de prikplaats te vermelden, kunt u gemakkelijk controleren of u de plaats van de injectie goed afwisselt.

Bewaren MTX-injectie

De MTX- spuitten hoeven niet in de koelkast bewaard te worden. Wel donker en droog bewaren. Zorg dat de spuitten niet bereikbaar zijn voor kinderen.

Naaldencontainer

Direct na het injecteren doet u de spuit met naald in de naaldencontainer. Deze mag niet bij het huisafval, maar kan als deze vol is worden ingewisseld bij de apotheek.

Overig afval

Al het overige afval doet u in een stevige afvalzak stopt het vervolgens in een normale huisvuilzak. Het afval wordt dus dubbel verpakt afgevoerd. Dit om overige personen te beschermen.

Knoeien

Wanneer u injectievloeistof knoeit op bijvoorbeeld meubilair of tapijt dan kunt u de vloeistof direct opnemen met een tissue en daarna het oppervlak met water reinigen. Komt de vloeistof in aanraking met uw kleding, dan kunt u deze het beste direct wassen in de wasmachine. Bij contact met de huid en/of ogen moet u 10 à 15 minuten grondig spoelen met water en hierna contact opnemen met uw huisarts.

Prikaccident

Het is mogelijk dat de mantelzorger zich prikt aan de naald tijdens het toedienen of opruimen van de MTX. Laat in dat geval het wondje goed uitbloeden, door vlak naast de wond te drukken. Dit om eventuele MTX te verwijderen. Spoel het wondje met lauw kraanwater uit. Neem vervolgens contact op met uw huisarts.

Vragen

Als u na het lezen van deze folder nog vragen heeft, kunt u contact opnemen met de IBD-verpleegkundige. Voor afspraken neemt u contact op met de polikliniek maag-, darm- en leverziekten.

Belangrijke telefoonnummers:

Polikliniek maag-, darm en leverziekten

Telefoonnummer: 020-56 63005

IBD-verpleegkundige

Telefoonnummer: 020-56 66690 Email: IBD-verpleegkundige@amc.nl

Spoedeisende Hulp (buiten kantoortijden en in het weekend). Telefoonnummer: 020-56 63333

Tropencentrum

Telefoonnummer: 020-56 63800

NB. Vermeld altijd uw patiëntnummer of uw achternaam en geboortedatum